

УДК: 37.016:811.161.2'373

DOI: <https://doi.org/10.24195/2414-4665-2018-4-9>**Тетяна Рудюк,**

кандидат філологічних наук, доцент кафедри методики викладання української мови і літератури,
 Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя,
 вулиця Графська, 2, м. Ніжин, Чернігівська обл., Україна,

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИКО-ФРАЗЕОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ НА ЗАСАДАХ КОМУНІКАТИВНО-ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Стаття присвячена теоретико-експериментальному дослідженню проблеми формування лексико-фразеологічної компетентності школярів на засадах комунікативно-діяльнісного підходу. Було проаналізовано наукову літературу, програми та концепцію мовної 12-річної школи, розроблено теоретичні положення експерименту та його етапи, здійснено констатувальне обстеження та визначено реальний стан рівнів сформованості лексико-фразеологічної компетентності старшокласників. Застосування комунікативно-діяльнісного підходу під час навчання лексико-фразеологічного складу рідної мови значно підвищує ефективність освітнього процесу та є невід'ємною складовою становлення висококультурної національно свідомої особистості, яка здатна до конструктивної соціальної інтеракції. Для реалізації поставлених завдань здійснено визначення рівнів лексико-фразеологічної компетентності (творчий, нормативний, репродуктивний, початковий) старшокласників, яке ґрунтувалося на основі виокремлених складових формування мовної складової на засадах досліджуваного підходу, а саме: прагнення до самореалізації, міжособистісної взаємодії, коригуванні нормативного аспекту мовної системи крізь призму національної чи міжкультурної комунікації, саморефлексії та накресленні перспективних видів роботи. Формування вказаної компетентності крізь призму комунікативно-діяльнісного підходу проводилося поетапно: здійснювалася мотивація до оволодіння лексичним і фразеологічним багатством рідної та іноземних мов, відбувалося планування участі у комунікативно-діяльній взаємодії, саморефлексія. Виявлено, що на продуктивність формування лексико-фразеологічного потенціалу старшокласників впливає художньо-літературний досвід, планування відповідної тренінгової та соціальної взаємодії, ситуацій реального й уявного спілкування. На підставі проведеного педагогічного експерименту визначено статистичні позитивні зміни в рівнях сформованості лексико-фразеологічної компетентності старшокласників, у яких навчання здійснювалося на засадах досліджуваного підходу в експериментальній групі. Достовірність результатів проведеного експерименту підтверджено успішним виконанням відповідних творчих завдань школярами.

Ключові слова: лексика, фразеологія, комунікативно-діяльнісний підхід, особистість, конструкт, самореалізація, саморефлексія.

Вступ

Сучасна концепція освіти передбачає впровадження ідей гуманістичного, особистісно зорієнтованого навчання, виховання конкурентоздатної особистості, яка спроможна до успішної самореалізації в суспільстві. Комунікативний аспект навчання української мови тісно пов'язаний із практичною спрямованістю, яку скеровують концепції мовної освіти, чинні програми та проекти програм (Концепція мовної освіти 12-річної школи, 2017; Українська мова 10-11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів, 2017). Переймаючись долею рідної мови, М. Пентилюк наголошує на необхідності практичної реалізації української мови, забезпеченні високого рівня комунікативної компетенції учнів і студентів відповідно до вимог стандартизованої мовної освіти (Пентилюк, 2011). Незважаючи на таке широке визнання серед дослідників, на сьогодні бракує цілісного науково-практичного обґрунтування проблеми формування лексико-фразеологічної компетентності старшокласників на засадах досліджуваного підходу.

Мета та завдання

Мета статті – теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність застосування комунікативно-діяльнісного підходу під час формування лексико-фразеологічної компетентності старшокласників. Для досягнення мети дослідження необхідно було розв'язати такі завдання: 1) теоретично вмотивувати й експериментально довести ефективність застосування комунікативно-діяльнісного підходу під час формування лексико-фразеологічної компетентності старшокласників; 2) визначити критерії, показники та методику формування лексико-фразеологічної компетентності на засадах досліджуваного підходу; 3) перевірити достовірність отриманих результатів за характером виконуваних завдань.

Методи дослідження

Було використано такі теоретичні методи: порівняльний і системний аналіз філософської, дидактичної, психологічної та методичної літератури для аргументації застосування теоретичних засад обраної проблеми з метою ефективного формування лексико-фразеологічної компетентності старшокласників;

емпіричні: констатувальний етап дослідження було націлено на визначення початкового рівня сформованості лексико-фразеологічної компетентності старшокласників. Її критеріями було визначено когнітивну, дискурсивну та креативну лексико-фразеологічну компетенцію.

У дослідженні взяли участь 53 десятикласники навчально-виховного комплексу «Престиж» №16 м. Ніжин. Для визначення висхідної та сформованої лексико-фразеологічної компетентності школярі вирішували завдання, які мали на меті з'ясувати багатство, формули мовного етикету й традиційних українських компліментів для протилежної статі, питання антонімії та багатозначності стійких словосполук на позначення протилежних характеристик зовнішності, складання усного висловлювання в усній і письмовій формах.

Середній бал багатства лексико-фразеологічного запасу старшокласників було враховано за допомогою методів математичної статистики за формулою: $X_c = \frac{\sum x m_1}{\sum m_1}$, $X_k = \frac{\sum x m_1}{\sum m_1}$, де X_c – середній бал у експериментальній групі; X_k – середній бал у контрольній групі; X – кількість балів; m_1 – кількість дітей; $\sum m_1$ – загальна кількість дітей (у %).

Середній бал за іншими показниками враховувався так само за вказаною формулою.

Результати виконання завдань за показником «багатство лексико-фразеологічного запасу» мало таку систему оцінювання: 5 балів: називання повного спектру лексичних опозиційних пар соціокультурних ролей з ілюстрацією відповідних фразеологічних одиниць і синонімічних варіантів; 4 бали – опускання деяких опозиційних пар і відповідних фразеологізмів із синонімічними варіаціями; 3 бали – називання вузького кола опозиційних пар родинної лексики та відповідних фразеологічних одиниць; 2 бали – неповна ілюстрація лексико-фразеологічних одиниць і їхніх варіантів; 1 бал – називання 1-2 лексико-фразеологічних варіантів; 0 балів – завдання не виконано.

Результати виконання завдання за показником «обізнаність із формулами мовленнєвого етикету та традиціями українського компліменту» мали відповідну шкалу оцінювання: 5 балів – старшокласники вільно володіють мовним етикетом незалежно від характеру запропонованої ситуації, називають 10 і більше традиційних українських компліментів; 4 бали – старшокласники володіють мовним етикетом у різних життєвих обставинах, називають 7-10 традиційних українських компліментів; 3 бали – погано орієнтуються в формулах мовного етикету, називають 4-6 традиційних українських компліментів; 2 бали – 2-3 формули мовленнєвого етикету та стільки ж традиційних українських компліментів; 1 бал – називають 1 формулу мовленнєвого етикету та традиційних українських компліментів; 0 балів – завдання не виконано.

Результати оцінювання побудови «власного висловлювання» (усна та письмова форми): 5 балів – чітке формулювання думки відповідно до теми та жанру, композиційна цілісність, правильність побудови речень, багатство лексико-фразеологічного запасу, яскравість вираження власних емоцій; 4 бали – спостерігалися деякі порушення логічності викладу думки, лексико-фразеологічні помилки, вираження емоцій епізодичне чи зовсім відсутнє; 3 бали – висловлювання могли не відповідати темі та жанру, бідність лексико-фразеологічного запасу та вираження окремих засобів виразності; 2 бали – порушена композиційна структура та логічний зв'язок, відсутність засобів мовної та позамовної виразності; 1-0 бали – завдання не виконано.

Виклад сутності запропонованої методики з наведенням прикладів та обґрунтування новизни

У ранній юності учень відкриває, що переживання успіху пов'язане не тільки з результатом, але і зі способом його досягнення, який, на думку відомого психолога М. Папучі, включає індивідуально-унікальну послідовність комунікативних і навчально-пізнавальних уже сформованих стратегій, вибудованих за ланцюжком: мотив – спосіб – успіх – самооцінка (Папуча, 2011). Науковець справедливо зауважує, що актуальне для школяра-дитини прагнення успішно навчатися є єдиною соціально заданою, регламентованою й обов'язковою діяльністю, явно соціальною за природою; переживання успіху в якій є частиною того внутрішнього психологічного досвіду, що дозволяє дитині робити крок до реалізації прагнення соціально адекватності (Папуча, 2011). У зв'язку з цим, відповіді на численні запитання практичного характеру пропонують видатні методисти, як-от: «... потрібне комунікативне спрямування навчального процесу, тобто така організація навчання мови, яка б забезпечувала активну мовленнєву діяльність школярів, викликала в них бажання висловлюватися, взаємодіяти із співрозмовником (слухати, читати), а головне, усвідомлювати, що мова – засіб спілкування і пізнання, який супроводжує людину протягом усього життя» (Пентиліук, 1999). Процес засвоєння мовного матеріалу і мовленнєва діяльність учнів, на думку дослідниці, повинна поєднуватися з перевагою мовленнєвої практики, яка зобов'язана виходити не з мовної системи, а з процесу спілкування і зі свідомого ставлення мовця (Пентиліук, 1999).

Соціальні психологи виділяють у структурі спілкування три взаємопов'язані сторони: комунікативну, інтерактивну, соціально перцептивну (Андреєва, 2001). У цьому випадку методисти та психологи мають однакові погляди на схему навчальної взаємодії, яка умовно виглядає так: $S_1 \leftrightarrow S_2$, де S_1 – учитель (викладач) і S_2 – учень (студент), які разом утворюють спільний суб'єкт S_{Σ} , з характерною сумою таких же спільних цілей (Зимня, 2002). Специфічним і найбагатшим показником є духовна єдність педагога та вихованців.

Згідно міркувань персонолога Дж. Келлі «особистість – це наша абстракція діяльності людини та наступна генералізація цієї абстракції на всі аспекти її зв'язків із іншими людьми, знайомими та незнайомими, а також із тим, що можуть визначати певні її цінності» (Хьелл, 2003). Педагог, який реалізує індивідуальний підхід до навчання підлітків, має розвивати індивідуальний стиль спілкування, індивідуальну специфіку почуття дорослості та самосвідомість як центральну структуру, яка завершує конфігурацію індивідуальності в цілому (Папуча, 2011). Переживання успіху школярами є першим і дуже важливим внутрішнім досвідом, який буде мати статус еталона в подальшому житті, тобто «людина буде судити про результативність своєї діяльності за внутрішніми співвіднесеннями того, що вона переживає зараз, з першими еталонними переживаннями шкільних років» (Папуча, 2011).

Словник за редакцією М. Ярмаченка визначає комунікативну функцію мови як одну з основних (Ярмаченко, 2001). Український педагогічний словник (С. Гончаренка) виділяє поняття комунікації та діяльнісно-особистісної концепції виховання. Щодо останнього – дієвим воно є лише тоді, коли дитина включається в різноманітні види діяльності і оволодіває суспільним досвідом завдяки ефективному стимулюванню педагогом (Гончаренко, 1997). Суттєвою визначеністю способу буття людини в світі, здатністю її вносити в дійсність зміни, опосередковані ідеальними є діяльність із філософської точки зору. Тут «вона розчленована на два види: ідеальну і реальну, яка є їх взаємоперетворенням. Провідною стороною такого взаємовідношення є практика. Крім того, діяльність є органічним синтезом трьох сфер: природа – її предмет; суспільство – суб'єкт; мислення – ідеальна сторона діяльності» (Шинкарук, 1997). У педагогічній енциклопедії поняття визначено як важливу форму вияву активного ставлення людини до навколишньої дійсності (Педагогічна енциклопедія, 1064-1968). Таким чином, «Діяльність людини – це свідоме перетворення і освоєння навколишньої дійсності у взаємодії з нею, включаючи опосередкування, регулювання і контроль цього процесу» (Благінін, 2000). Варто звернути увагу на поняття комунікабельності, яка не є вродженою й формується в процесі життя й діяльності людини, в соціальній групі, означає рису особистості, здатну до спілкування з іншими людьми, товариськість. Комунікативний підхід до навчання мови за М. Пентилюк передбачає врахування: 1) потреб у спілкуванні; 2) мотивів акту спілкування; 3) умов, за яких здійснюється спілкування (Пентилюк, 1991). Отже, наведене вище теоретичне обґрунтування доцільності застосування комунікативно-діяльнісного підходу спонукає до експериментальної перевірки його ефективності під час формування лексико-фразеологічної компетентності.

Результати емпіричного дослідження

Проведення запланованого експерименту (2016-2017 н. р.) передбачало чотири етапи:

1. Визначення мотивів самореалізації:

1.1. усвідомлення соціальної потреби вивчати українську мову, виступати публічно, вести міжособистісний і соціальний діалог, працювати з документами;

1.2. формування особистісних потреб у добірному, відшліфованому мовленні як ознаки висококультурної елітарної особистості;

1.3. сприяння переживання задоволення, радості від досягнення результатів у навчальній діяльності та врахування докладених індивідуальних зусиль окремо взятого учня.

2. Створення ситуацій реального та уявного спілкування (тренінг комунікативно-діяльнісної взаємодії, дискусії, мозкового штурму, методу проєктів).

3. Коригування нормативного аспекту мовної системи крізь призму національного чи міжкультурного спілкування (здійснення компаративного аналізу культур на лексико-фразеологічному рівні).

4. Саморефлексії, накресленні перспективних видів діяльності.

Так, школярі з більшим старанням вивчають програмний матеріал, зауважує О. Беляєв, коли переконаються в його життєвій необхідності (Беляєв, 1981). За такої умови, досліджуване постає елементом живої мови, без якого не обійтись на практиці (Беляєв, 1981).

Критеріями сформованості лексико-фразеологічної компетентності старшокласників визначаємо види когнітивної, дискурсивної та креативної лексико-фразеологічної компетенції.

Під першою розуміємо наявність достатнього лексико-фразеологічного запасу, обізнаність із мовленнєвим етикетом, прислів'ями, приказками. Дискурсивна лексико-фразеологічна компетенція – це інтегративна властивість, яка виявляється в здатності ініціювати, створювати та розуміти й підтримувати різні типи дискурсів (діалогів, полілогів, монологів) у відповідних комунікативних ситуаціях, використовувати вербальні та невербальні засоби виразності. Креативна лексико-фразеологічна компетенція передбачає опанування творчого мислення, яке здатне породжувати та сприймати різні типи текстів і розуміти їх. Школярі у такому випадку мають адекватну самооцінку й самоконтроль власного мовлення.

Нами схарактеризовано рівні сформованості лексико-фразеологічної компетентності старшокласників, як-от: творчий, нормативний, репродуктивний, початковий.

Творчий рівень характерний для старшокласників, які вільно експериментують з лексико-фразеологічним матеріалом, швидко включаються в діалог і самостійно створюють його, чітко формулюють думки, мають багатий лексико-фразеологічний запас, відчувають енергетику лексики та фразеології, розуміють пряме та переносне значення мовного ма-

теріалу, наводять приклади з творів української літератури. Властивий для дітей, які виявляють свою креативну індивідуальність, ураховують вербальні та невербальні засоби спілкування під час взаємодії, з метою відповідного впливу на співрозмовника. Як правило, для них характерні адекватна самооцінка та самоконтроль власної комунікативної поведінки.

Нормативний рівень властивий для старшокласників, які експериментують з лексико-фразеологічним матеріалом, проте подекуди припускаються помилок у формулюванні думок: від незавершеності до порушення логічності викладу, пауз; виявляють творче мислення, розуміють пряме та переносне значення слів, користуються формулами мовленнєвого етикету й прикладами із власного життєвого досвіду, здебільшого мають адекватну самооцінку та самоконтроль.

Репродуктивний рівень характерний для старшокласників, які не виявляють своєї індивідуальності, хоча подекуди є прагнення до креативного самовираження за допомогою вчителя, наявна велика кількість помилок у побудові власних висловлювань, проблемність створення відповідних реплік у діалозі, нерозуміння значеннєвих відтінків лексико-фразеологічного багатства. Вони здебільшого не здатні адекватно оцінити власне мовлення та не контролюють його.

Початковий рівень притаманний школярам, які відчувають проблеми у створенні діалогічного й монологічного висловлювання, потребують допомоги вчителя для побудови логічно завершених текстів, не виявляють ініціативи у використанні лексико-фразеологічного багатства, часто не розуміють прямого й переносного значення мовного матеріалу, не вміють пояснювати та перенести його у власне мовлення, яке часто оцінюють неадекватно та не контролюють його.

Згідно експерименту, було запропоновано завдання відповідно до кожного показника.

Вправа 1. Багатство лексико-фразеологічного запасу. Скласти покажчик опозиційних пар фразеологічних одиниць на позначення соціокультурних категорій персоналізації: дівчина – хлопець; мати – батько; син – дочка; брат – сестра; свекор – свекруха; теща – тесть; кума – кум ... дідусь – бабуся тощо та відповідних фразеологічних одиниць до вказаних опозиційних пар.

Вправа 2. З'ясування обізнаності з формулами мовного етикету й традиційними українськими компліментами для протилежної статі. Наприклад: *гарна як квітка в полі; біленька як нитка; дівка як ягідка; дівчина як у лузі калина; чорнобрива як ясочка; гарна як бондарівна (маківка); дівка – як тополя; коса, праник і т. д.* Або: *хлоп – як дуб; стрункий – як ялинка; сокіл – не парубок; повний – як огірочок; хлопець молодець, як барвінок* тощо.

Вправа 3. Дискусія щодо питання антонімії та багатозначності стійких словосполук на позначення протилежних характеристик зовнішності: *стрункий –*

як ялинка – високий, як дуга; красавиця, що з під стола кусається; здорова, як корова тощо.

Етап *коригування* нормативного аспекту мовної системи крізь призму національного чи міжкультурного спілкування визначав особливості культурної комунікації, національні та міжкультурні стереотипи. Подібне планомірне зацікавлення вітчизняних і закордонних методистів щодо формування знань, норм і традицій спілкування різних народів є необхідністю, яка дозволяє учасникам мовного акту адекватно сприймати та розуміти один одного, уникати так званого культурного шоку (culture shock).

Вправа 4. Мозковий штурм або дослідження спільних ідеалів краси на лексико-фразеологічному словниковому дискурсі, для прикладу: англійською: *straight as an 'arrow or straight as 'die* (Chambers Dictionary of Idioms: English-Ukrainian semibilingual, 2002), що означає: *прямий як стріла, тобто, для якого характерна гарна постава або чесність, високі моральні якості.* У німецькій: *gesund/stark wie ein Bär* (Мізін, 2005) – *здоровий/сильний як бик: великий або дужий.* Чи стійка словосполучка на зразок *ein kerl wie ein Baumstamm* (Мізін, 2005), яка дослівно означає *сильний/кремезний/здоровий як стовбур дерева* (основне значення як бугай) чоловіча. У результаті подібного дослідження виявлено факти неспівпадання міжкультурних предметів порівняння у національних еталонах краси, приміром: у німців *Landpomeranze, f* (простушка) *jmd (sieht aus) wie eine Landpomeranze* (Мізін, 2005) як маків цвіт (говорять про сільську дівчину). Чи: *keusch wie eine Lilie* (Мізін, 2005) – чиста як лілія. Або: *ein Kerl wie ein Schrank* (Мізін, 2005) – широкоплечий чоловік, дослівно: як шафа; *schön wie der junge Tag* (Мізін, 2005) – прекрасний як молодий Бог, день; *schlank wie eine Tonne* (Мізін, 2005) – струнка як хвоїнка. Чи опозиційні фразеологічні одиниці на позначення протилежних характеристик: *dick wie eine Tonne* (Мізін, 2005) – корпулентна, як копиця сіна; товста як бочка; *dünn wie eine Bohnenstange* (Мізін, 2005) – тонкий як швабра, дослівно – худий як жердина для бобів. Досліджено національні особливості гендерних комунікативних переваг: німецькою: *fluchen wie ein Bierkutscher* (Мізін, 2005) – лаятися як розвізник пива, українською – як базарна баба тощо.

Етап саморефлексії передбачав спільне занотування власних і сумісних міркувань у результаті комунікативно-діяльній взаємодії, накреслення перспективних видів діяльності, які мали індивідуальну траєкторію спрямування.

Вправа 5. Метод проектів або складання власного висловлювання щодо соціокультурного портрету краси по-українськи: визначення рис обличчя, статури, зросту, вдачі і т. д. чоловіка та/або жінки з використанням відповідних лексико-фразеологічних складових.

Експериментальна перевірка ефективності запропонованої методики.

Результати засвідчують, що старшокласники прагнуть оволодіти лексико-фразеологічним багатством рідної мови та готові працювати над збільшенням власного словникового запасу. Переважна більшість учасників була зацікавлена здійснювати дослідження особливостей національної лексики та фразеології. Середній бал за показником «багатство лексико-фразеологічного запасу» становив 2,5 у школярів експериментальної групи і 2,25 – у старшокласників контрольної групи.

Цілком виправданим виявився інтерес до діяльного спілкування, який не лише сприяв формуванню лексико-фразеологічної компетентності, а й підвищенню позитивного емоційного фону як складової ефективності навчально-виховного процесу. Практично підтвердилася актуальність комунікативно-діяльної взаємодії, її мобільність у контексті соціальної самореалізації. Середній бал за показником «обізнаності з формулами мовленнєвого етикету та традиціями українського компліменту» для протиле-

жної статі становив 2,17 у старшокласників експериментальної групи та 2,05 – контрольної групи.

Окрім того, виявилось, що старшокласники акцентують свою увагу на діяльності, яка дозволяє активно проявити специфіку творчої індивідуальності, боротьбі з мовними огріхами та тренінгом конструктивного спілкування. Середній бал за побудову «власного висловлювання» в усній та письмовій формі становив 2,36 у старшокласників експериментальної групи та 2,34 – контрольної групи.

Констатувальний етап експерименту засвідчив переважно репродуктивний (67% в експериментальній і 64% в контрольній групах) та початковий рівень (19% в експериментальній групі і 15% в контрольній групах) сформованості лексико-фразеологічної компетентності.

Експеримент показав позитивну динаміку рівнів лексико-фразеологічної компетенції, а саме: нормативного (58% в експериментальній і 52% в контрольній) та творчий (24% в експериментальній і 20% у контрольній).

Таблиця 1.

Динаміка початкового та завершального етапів формування лексико-фразеологічної компетентності старшокласників

Рівні сформованості лексико-фразеологічної компетентності	I етап експерименту				II етап експерименту			
	Експ. група (n=27)		Контр. група (n=26)		Експ. група (n=27)		Контр. група (n=26)	
	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%	к-ть	%
Творчий	1	4	1	3	6	24	5	20
Нормативний	3	10	4	18	16	58	13	52
Репродуктивний	18	67	16	64	3	10	5	19
Початковий	5	19	5	15	2	8	3	9

Висновки

Таким чином, формування лексико-фразеологічної компетентності старшокласників на засадах комунікативно-діяльного підходу є теоретично й експериментально обґрунтованим, про що засвідчує динаміка показників творчого та нормативного рівнів (перший – зріс на 20% в експериментальній та на 17% в контрольній групах; другий – на 48% в експериментальній і 34% в контрольній групах). У той час як показники репродуктивного та початкового рівнів суттєво знизилися (57% у експериментальній групі та 45% в контрольній групі за першими показниками та на 11% в експериментальній і на 6% в контрольній групі – за другими показниками). Достовірність отриманих результатів перевірено за рахунок

оцінки характеру відповідних завдань. Таким чином, застосування вказаного підходу для формування лексико-фразеологічної компетентності старшокласників є актуальним і перспективним шляхом сьогодення, способом виховання толерантності, готовності до співпраці, всебічного розвитку в діяльному колі. Убачаємо перспективність досліджуваних засад для підготовки до швидкозмінних реалій, використання творчого потенціалу, критичного засвоєння нового, вміння слухати, читати, говорити, писати, генерувати прагнення до самовдосконалення, активного пошуку, готовності здійснювати міжособистісне та міжкультурне спілкування з носіями власної мови та інших культур.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева Г. М. Социальная психология: Учебник для высших учебных заведений / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2001. – 378 с.
2. Беляев О. М. Сучасний урок української мови / О. М. Беляев. – К. : Рад. Школа, 1981. – 176 с.

3. Благінін В. М. Педагогічні поняття в логічних схемах і таблицях / В. М. Благінін. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2000. – 96 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К: Либідь, 1997. – 376 с.

5. Зимняя И. А. Педагогическая психология: Учебник для вузов. Изд. второе, доп., испр., и перераб. / И. А. Зимняя. – М. : Логос, 2002. – 384 с.

6. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – №8. – С. 58-62.

7. Папуча М. В. Внутрішній світ людини та його становлення : [Наукова монографія] / М. В. Папуча. – Ніжин: Видавець Лисенко М.М., 2011. – 656 с.

8. Педагогическая энциклопедия: [в 4-х т.] под ред. И. А. Каирова, Ф. Н. Петрова – М. : Советская энциклопедия, 1964-1968.

9. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 514 с.

10. Пентиліук М. Наукові засади комунікативної спрямованості у навчанні рідної мови / Марія Пенти-

люк // Українська мова в школі. – 1999. – № 3. – С. 8-10.

11. Мізін К. І. Німецько-український фразеологічний словник (усталені порівняння) / К. І. Мізін. – Вінниця: Нова книга, 2005. – 304 с.

12. Українська мова 10-11 класи. Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям, профіль – українська філологія / [Л. І. Мацько, Т. Л. Груба, О. М. Семенов, Т. В. Симоненко]. – К. : Проект. Міністерство науки і освіти України, 2017. – 94 с.

13. Філософський словник / за заг. ред. В. І. Шинкарука. – К. : Либідь, 1997. – 1997. – 376 с.

14. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. 3-е междунар. изд. – СПб. : Питер, 2003. – 608 с.

15. Chambers Dictionary of Idioms: English-Ukrainian semibilingual. – К.: Всеуито, 2002. – 475 с.

REFERENCES

1. Andreyeva, G. M. (2001). *Sotsyalnaia psikhologia: Uchebnik dlia vyshykh uchebnykh zavedeniy [Social Psychology, Textbook for Higher Educational Institutions]*. Moscow [in Russian].

2. Belyaiev, O. M. (1981). *Suchasny urok ukraïnskoi movy [Modern lesson of the Ukrainian language]*. Kiev [in Ukrainian].

3. Blahinin, V. M. (2000). *Pedahohichni poniattia v lohichnykh skhemakh i tablytsiakh [Pedagogical concepts in logical schemes and tables]*. Nizhyn [in Ukrainian].

4. Honcharenko, S. (1997). *Ukrainskyi pedahohichny slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]*. Kiev [in Ukrainian].

5. Zymnyaya, I. A. (2002). *Pedahohicheskaia psikhologia [Pedagogical Psychology: A Textbook for High Schools]*. Moscow [in Russian].

6. Kontseptsia movnoi osvity 12-richnoi shkoly [Concept of language education of a 12-year school]. (2002, № 8). *Dyvoslovo – Magic word* [in Ukrainian].

7. Papucha, M. V. (2011). *Vnutrishniy svit liudyny ta yoho stanovlennia [The inner world of person and its formation]*. Nizhyn [in Ukrainian].

8. Kairov, I. A. & Petrov, A. N. (Ed) *Pedahohichna entsyklopedia [Pedagogical Encyclopedia]*. (1964-1968). Moscow [in Russian].

9. Yarmachenko, M. D. (2001). *Pedahohichny slovnyk [Pedagogical Dictionary]*. Kiev: Pedahohichna dumka [in Ukrainian].

10. Pentyliuk, M. (1999). *Naukovi zasady komunikativnoi spriamovanosti u navchanni ridnoi movy [Scientific principles of communicative orientation in teaching native language]*. *Ukrainska mova v shkoli – Ukrainian language at school*, 3, 8-10 [in Ukrainian].

11. Mizin, K. I. (2005). *Nimetsko-ukraïnskiy frazeologichnyi slovnyk (ustaleni porivniannia) [German-Ukrainian phraseological dictionary (regular comparisons)]*. Vinnytsia [in Ukrainian].

12. Matsko, L. I., Hrubá, T. L., Semenov, O. M. & Symonenko T. V. (2017). *Ukrainska mova 10-11 klasy. Programa dlia profilnoho navchannia uchniv zagalnoosvstnykh zakladiv. Filolohichnyi napriam, profil – ukrainska filologia [Ukrainian language 10-11 grades. Program for profile education of students of comprehensive schools. Philological trend, profile - Ukrainian philology]* Kiev [in Ukrainian].

13. Shynkaruk, V. I. (1997). *Filosofsky slovnyk [Philosophical dictionary]*. Kiev: Lybid [in Ukrainian].

14. Khiell, L., Zigler, D. (2003). *Teoriyi lichnosti [Theories of Personality]*. St. Petersburg [in Russian].

15. Azhniuk B. (2002). *Uliubleni anhliyski pryslivia i prykazki [Chambers Dictionary of Idioms: English-Ukrainian semibilingual]*. Kiev: Vseyvito [in Ukrainian].

*Tetiana Rudiuk,
PhD (Candidate of Philological Sciences), associate professor,
Department of Methodology of Teaching Ukrainian Language and Literature,
Nizhyn State University named after Mykola Hohol,
2, Hrafska Str., Nizhyn, Chernihiv region, Ukraine*

FORMATION OF LEXICAL AND PHRASEOLOGICAL COMPETENCY OF SENIOR SCHOOL STUDENTS BASED ON COMMUNICATIVE-ACTIVITY APPROACH

The paper deals with a theoretical and experimental study of the formation of lexical and phraseological competency of senior school students on the basis of the communicative-activity approach. The application of the communicative-activity approach when teaching lexical-phraseological richness of the native language to senior school students significantly increases the efficiency of the educational process and is an integral part of the formation a nationally conscious personality, capable of constructive social interaction. There have been distinguished the levels of the lexical and phraseological competence (creative, normative, reproductive, original) of senior school students formed as a result of the communicative-activity approach application: the desire for self-realization, interpersonal interaction, adjustment of the normative aspect of the language system through the prism of national or intercultural communication, self-reflection and the outline of promising jobs. The work on the development of the competency through the prism of the communicative-activity approach was carried out in stages: formation of motivation to master lexical and phraseological richness of native and foreign languages, planning and participation in communicative-activity interaction, self-reflection. It was found out that the artistic-literary experience, planning of the corresponding training and social interaction, situations of real and imaginary communication had positive impact on productivity of the students' lexical and phraseological potential development. Based on the conducted pedagogical experiment, statistical positive changes could be observed in the levels of lexical-phraseological competence maturity. The reliability of the results of the experiment was confirmed by the successful implementation of the creative tasks by the students.

Keywords: vocabulary, phraseology, communicative-activity approach, personality, construct, self-realization, self-reflection.

Подано до редакції 13.03.2018
